

การขับเคลื่อนการพัฒนาการสหกรณ์และ การค้าที่เป็นธรรม

ผู้ประสานงาน
รศ. จุฑาทิพย์ ภัทราวาท
สถาบันวิชาการด้านสหกรณ์ คณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

“การวิจัยได้แนวทางการยกระดับคุณค่า “สหกรณ์”
โดยใช้การพัฒนากระบวนการและการค้าที่เป็นธรรม และ
สร้างการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ 3 ประการ คือ
การยกระดับสมรรถนะคน องค์กร และเครือข่าย
ซึ่งสอดคล้องกับการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์
ประเทศที่มุ่งเน้น “ประชาชนเป็นศูนย์กลาง”

ที่มาและความสำคัญของงานวิจัย

โจทย์วิจัยที่ท้าทายสำหรับชุดโครงการฯ คือ การศึกษารูปแบบและแนวทางการยกระดับคุณค่า “สหกรณ์” ที่สามารถทำหน้าที่เป็นกลไกและทางเลือกของประชาชน ในการแก้ปัญหาความยากจน ความเหลื่อมล้ำไม่เป็นธรรม อันมีสาเหตุมาจากปัจจัยเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และสังคมในบริบทโลกใหม่

การดำเนินงานวิจัย

กระบวนการวิจัยของชุดโครงการฯ เป็นไปในรูปแบบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ได้นำแนวทางการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์มาใช้กับภาคีวิจัย โดยกลุ่มเป้าหมายการวิจัยจะเน้นไปที่สหกรณ์ สถาบันเกษตรกร และชุมชน และครอบคลุมพืชเศรษฐกิจสำคัญๆ ได้แก่ ข้าว ยางพารา มันสำปะหลัง กาแฟ

ผลไม้ ผักอินทรีย์ และสินค้าชุมชน การขับเคลื่อนการวิจัยเป็นไปตามแผนงานการวิจัยที่ได้วางตำแหน่งทีมประสานงานเป็นทีมกลยุทธ์ ทำหน้าที่ประสานงานการให้การสนับสนุน ติดตามผลและการผลักดันให้เกิดการนำไปใช้ประโยชน์ ตลอดจนการสร้างกลไกสะสมความรู้ จัดทำคลังความรู้ พัฒนาสื่อเรียนรู้รูปแบบต่าง ๆ เพื่อการเผยแพร่ผ่านเวทีประชุมวิชาการ วารสารและเว็บไซต์

ผลการวิจัย

ข้อค้นพบจากการวิจัย ชี้ให้เห็นรูปแบบแนวทางการยกระดับคุณค่า “สหกรณ์” ตามกรอบการพัฒนาาระบบคุณค่าและการค้าที่เป็นธรรม (VN&F Platform) กระบวนการพัฒนาสหกรณ์ตามกรอบดังกล่าว ประกอบด้วย กระบวนการเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ การยกระดับสมรรถนะคน การยกระดับขีดความสามารถขององค์กร และการยกระดับความสัมพันธ์ของภาคีเครือข่าย โดยใช้ปณิธานร่วม เป็นแนวทางในการจัดการความรู้และวางแผนการทำงานสู่การบรรลุเป้าหมายร่วมกัน

ผลการวิจัยได้ก่อเกิดเป็นสังคมฐานความรู้ โดยมีนักวิจัย จำนวน 319 คน และภาคีร่วมวิจัย จำนวน 138,269 คน ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการทำวิจัยและจัดกิจกรรมเผยแพร่สู่สาธารณะอย่างต่อเนื่อง ผลลัพธ์การวิจัย ประกอบด้วย ชุดความรู้ 9 รายการ ตัวแบบหลักสูตร 3 หลักสูตร นวัตกรรมตัวแบบธุรกิจ 15 รายการ นวัตกรรมตัวแบบธุรกิจเชิงคุณค่าต่าง ๆ ได้แก่ กลุ่มธุรกิจเชิงคุณค่าสามพราน (สามพราน โมเดล) เครือข่ายคุณค่าข้าวคุณธรรม เครือข่ายคุณค่าผลไม้คุณภาพ (คิชมกภูมิโมเดล) ตัวแบบธุรกิจ Farmer shop

ตลาดสุขใจ เป็นต้น ปัจจัยความสำเร็จที่ทำให้เกิดการพัฒนาคอน องค์กร และเครือข่าย คือ การสร้างแรงจูงใจด้วยปณิธานและเป้าหมายร่วมของภาคี มีผู้นำที่สามารถสร้างความเชื่อมั่น และศรัทธา ใช้นวัตกรรมนำการพัฒนา มีการวางแผนการทำงานแบบมีส่วนร่วมของภาคี อย่างเป็นธรรมและเท่าเทียม มีกลไกการเรียนรู้และเข้าถึงข้อมูลข่าวสารแก่ภาคี โดยข้อมูลเชิงประจักษ์จากการวิจัยชี้ให้เห็นผลกระทบที่เกษตรกร สหกรณ์ ผู้ประกอบการรายย่อย ได้รับจากการเข้าร่วมเป็นภาคีในระบบธุรกิจเชิงคุณค่า ได้แก่ การลดต้นทุนการผลิตและค่าใช้จ่ายการตลาด การเพิ่มรายได้จากการจำหน่าย โอกาสในการเข้าถึงแหล่งเรียนรู้และการเข้าถึงตลาดในระบบการค้าที่เป็นธรรม อีกทั้งประชาชนในพื้นที่โครงการวิจัยต่างๆ ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม เกิดเป็นเครือข่ายชุมชนที่เป็นแนวร่วมกับชุดโครงการฯ อย่างกว้างขวาง กระจายตัวในพื้นที่มากกว่า 50 จังหวัด และบางประเทศในภูมิภาคอาเซียน (สปป. ลาว)

การใช้ประโยชน์ผลงานวิจัย

ผลการวิจัยได้สร้างการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการพัฒนาสหกรณ์ โดยหันมาเน้นที่บริบทการเป็นองค์กรพึ่งพาตนเอง และมีการบริหารจัดการโซ่อุปทานในธุรกิจ ในแนวทางการค้าที่เป็นธรรม และยังได้นำไปใช้เป็นนโยบายระดับชาติที่สำคัญ ได้แก่ นโยบายและแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาสหกรณ์ของ คพช. แผนแม่บทการเงินฐานรากของ สศค. แผนพัฒนาระบบการเงินพึ่งพาและร่วมมือกันของ ชสอ. แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาการสหกรณ์ของ สปป. ลาว

ในส่วนของการสร้างผลกระทบในเชิงธุรกิจ พบว่า มูลค่าธุรกิจของภาคีเกษตรกร สหกรณ์ และผู้ประกอบการที่เข้าร่วมการวิจัย มีมูลค่าการจำหน่ายรวม 1,195 ล้านบาท ในด้านวิชาการมีการจัดทำและนำเสนอผลงานวิชาการผ่านเวทีประชุมวิชาการระดับสากล เฉลี่ยปีละ 1 บทความ บทความที่ผลิตและเผยแพร่ในวารสาร “คนสหกรณ์” ปีละ 4 ฉบับ จำนวน 343 รายการ คลังข้อมูลที่เผยแพร่ในเว็บไซต์ (www.cai.ku.ac.th) รวมทั้งสิ้น 582 รายการ สื่อเรียนรู้ที่เผยแพร่ผ่านช่องทางต่าง ๆ อาทิ ทีวี หนังสือพิมพ์ สื่อออนไลน์ สัปดาห์ละ 1 รายการ การเผยแพร่ความรู้ผ่านกลไกศูนย์เรียนรู้ชุมชน 6 แห่ง ที่มีผู้สนใจมาเข้าร่วมกิจกรรมและศึกษาดูงานมากกว่า 2 แสนคน นอกจากนี้ ยังมีการเผยแพร่ผลงานวิจัยผ่านงานเสวนาวิชาการประจำปี ที่มีผู้เข้าร่วมเฉลี่ยปีละ 450 คน

ด้านการเชื่อมโยงการวิจัยสู่สากล ปัจจุบันสัมพันธ์ภาพสหกรณ์ระหว่างประเทศ สาขาภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ได้นำตัวแบบธุรกิจ Farmer Shop ไปเผยแพร่แก่ขบวนการสหกรณ์ โดยเห็นว่าเป็นประโยชน์ในการลดข้อจำกัดของสหกรณ์ และเป็นช่องทางในการพัฒนาธุรกิจระหว่างสหกรณ์ (Co-ops to Co-ops Business) ในประเทศต่าง ๆ สำหรับ FAO ได้นำกรอบการพัฒนาระบบคุณค่าและการค้าที่เป็นธรรม (VN&F Platform) ต่อยอดไปใช้ส่งเสริมการรวมกลุ่ม สร้างเครือข่าย และการพัฒนาเป็นโซ่คุณค่าสำหรับผลิตภัณฑ์ปลานิลของเกษตรกรรายย่อย โดยคาดหวังว่าจะสร้างตัวแบบและแนวปฏิบัติที่ดีในเรื่องการสร้างความมั่นคงทางอาหาร

จุดเด่นของผลงานวิจัย

ผลลัพธ์ของงานวิจัยในรูปแบบของกรอบการพัฒนา ระบบคุณค่าและการค้าที่เป็นธรรม (VN&F Platform) เหมาะสมในการนำไปใช้ในการขับเคลื่อนการปฏิรูปการเกษตรของไทย โดยผลงานวิจัยในรูปแบบของตัวแบบธุรกิจเชิงคุณค่าที่เป็นแนวปฏิบัติที่ดีนั้น ปัจจุบันได้ดำเนินงานในรูปของศูนย์เรียนรู้มีชีวิต ที่พร้อมในการเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน เพื่อเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณะสำหรับ “แนวทางการพัฒนาประเทศที่มุ่งเน้นให้ประชาชนเป็นศูนย์กลาง”